

סקירה זו נכתבה בידי כלכלני היחידה הכלכלית בפקוח על הבנקים

זכויות היוצרים בפרסום זה שמורות לבנק ישראל.
הרוצים לצטט רשאים לעשות כן, בתנאי שיצינו את המקור.
במידה שיהיו תיקונים לסקירה, הם יתפרסמו באתר של בנק ישראל : www.bankisrael.org.il

סדר ועיצוב: יחידת ההוצאה לאור, בנק ישראל

נדפס בישראל, יוני 2015

בדפוס איילון בע"מ, ירושלים

ISSN 1565-3250

מס' קטלוגי 601867

התאגידים הבנקאיים בישראל וחברות כרטיסי האשראי

1. תאגידים בנקאיים רגילים

בנק אגוד לישראל בע"מ
בנק אוצר החייל בע"מ
בנק דיסקונט לישראל בע"מ
בנק דקסיה ישראל בע"מ
בנק הפועלים בע"מ
בנק יהב לעובדי המדינה בע"מ
בנק ירושלים בע"מ
בנק לאומי לישראל בע"מ
בנק מזרחי-טפחות בע"מ
בנק מסד בע"מ
בנק מרכנתיל-דיסקונט בע"מ
בנק ערבי ישראלי בע"מ
בנק פועלי אגודת ישראל בע"מ
הבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ
יובנק בע"מ

2. מוסדות כספיים

"חסד", קופת חיסכון לחינוך בע"מ, חיפה

3. בנקי חוץ

Barclays Bank plc
Citibank N.A.
HSBC Bank plc
State Bank of India

4. החברות לכרטיסי אשראי

כרטיסי אשראי לישראל (כ.א.ל.) בע"מ
לאומי קארד בע"מ
ישראכארט בע"מ

5. חברות שירותים משותפות

מרכז סליקה בנקאי (מס"ב) בע"מ
שירותי בנק אוטומטיים (שב"א) בע"מ

הקדמה

השינויים התדירים בסביבה – המקומית והגלובלית – שהמערכת הבנקאית פועלת בה הוסיפו להציב בפניה אתגרים גם בשנת 2014. תמהיל הפעילות והתוצאות העסקיות של הבנקים הושפעו מכך שהצמיחה במשק התייצבה ברמה נמוכה יחסית ובמקביל חלה האטה בצמיחה של המשקים המפותחים, מכך שסביבת הריבית נותרה נמוכה לאורך זמן, וממגמת הגאות הנמשכת בשוק הדיור. נוסף לאלה השפיעו השנה על הפעילות הבנקאית גם אירועים חריגים, ועם העיקריים שבהם נמנים מבצע "צוק איתן" והתממשותו של סיכון הציות בגין פעילות בנקאית חוצת-גבולות מול לקוחות אמריקאים. במקביל הושפעה המערכת הבנקאית מצעדים שנקטו במטרה לקדם את התחרות בה ובשווקים הפיננסיים; פעילות זו נמצאת במקום גבוה בסדר העדיפויות של קובעי המדיניות – הממשלה, הכנסת ובנק ישראל – והיא צפויה להתעצם בשנים הבאות.

תנאים דינמיים אלו ממחישים את הצורך להתמיד ולשפר את ניהול הסיכונים בבנקים ולהציב גבולות ברורים לתיאבון הסיכון; לבסס תרבות שמקדמת הגינות ביחסים עם הלקוחות ורגישות חברתית וציבורית; לפעול ביתר שאת לשיפור היעילות ולקידום התחרות; ולעגן ממשל תאגידי נאות ואיתן.

המערכת הבנקאית המשיכה לשמור על יציבות ואיתנות וכן על נזילות גבוהה. הבנקים צברו רווחים מפעילות עסקית וקבעו מדיניות שמתווה יעדי הון בהתאם לפרופיל הסיכונים. גם תוצאות מבחני הקיצון שהפיקו קיים השנה תומכים בהערכה לגבי חוסנה של המערכת הבנקאית. הבנקים נדרשים להמשיך גם בשנים הבאות בתהליך הבנייה של ההון בהתאם למתווה שקבע הפיקוח על הבנקים ובהתאם לפרופיל הסיכונים של כל אחד מהם.

התשואה להון של המערכת הבנקאית ירדה מ-8.7% ל-7.3%, וזהו שיעור נמוך מהממוצע ארוך הטווח – כ-9.5%. ההתפתחויות ברווחיות צפויות להמשיך להשפיע בשנים הבאות על האסטרטגיה ועל מדיניות הסיכון של הבנקים. הן מדגישות כי על הבנקים להמשיך בתכניות ההתייעלות על מנת לשפר את יעילותם התפעולית, ובד בבד לפתח שירותים בנקאיים איכותיים שיניבו לציבור ערך מוסף גם בתנאי שוק תחרותיים יותר מהתנאים השוררים כיום.

באשר להלימות הנזילות, מסגרת באזל III – מסגרת שגובשה בעקבות הלקחים שהופקו מהמשבר הפיננסי – כוללת תקן בדבר יחס כיסוי הנזילות, ולקראת יישומו בישראל ערך הפיקוח על הבנקים סקר השפעה כמותית. הסקר העלה כי המערכת הבנקאית עומדת בדרישות המינימום שקבעה הוועדה, וכי ערכו המצרפי של היחס בישראל דומה לממוצע המשוקלל במדינות האיחוד האירופי. הפיקוח על הבנקים ימשיך לפעול לאימוץ תקן הנזילות הנוסף הכלול במסגרת באזל III – בדבר יחס המימון היציב נטו.

מסגרת באזל III כוללת נדבך נוסף, וזוהי הדרישה לעמוד ביחס הון פשוט – יחס המינוף. הפיקוח על הבנקים קבע כי שיעורו המינימלי בישראל לא יפחת מ-5%, ולא יפחת מ-6% בשני הבנקים הגדולים. שיעורים אלו גבוהים מהשיעור המינימלי שקבעה ועדת באזל – 3% – והדבר עולה בקנה אחד עם המדיניות שנוקטות רשויות פיקוח אחרות, היינו להציב יעדים גבוהים מהיעד המינימלי שקבעה הוועדה. המערכת הבנקאית בישראל נדרשת לעמוד ביחס המינוף החל מינואר 2018.

הצעדים שנקטו בשנים האחרונות להטמעתה של מסגרת באזל III על שלושת נדבכיה העיקריים – הלימות ההון, הנזילות והמינוף – נועדו להבטיח כי המערכת הבנקאית תשמור על חוסנה ותעמוד בסטנדרטים בין-לאומיים גם בשנים הבאות. לצדם נועדו להבטיח זאת הצעדים להטמעת סטנדרטים מרכזיים שוועדת באזל גיבשה בתחום הממשל התאגידי וניהול הסיכונים.

הפיקוח על הבנקים המשיך גם השנה לעקוב אחר המדיניות שהתוו הבנקים ותיאבון הסיכון הנגזר ממנה. ניתנה תשומת לב רבה לבחינת ניהול החשיפה לאשראי למשקי הבית, משום שקצב גידולו האיץ בשנים האחרונות ורמת המינוף של משקי הבית עלתה, אף כי היא עדיין נמוכה בהשוואה בין-לאומית. הפעולות בתחום האשראי למשקי הבית משקפות את המדיניות הפרואקטיבית שהפיקוח על הבנקים נוקט במטרה להפחית את הסיכונים הנשקפים למערכת הבנקאית ומתוך גישה צופה פני עתיד.

מבחן הקיצון שהפיקוח על הבנקים ערך השנה התמקד במשבר מקרו-כלכלי מקומי לצד זעזוע גלובלי. תוצאותיו של התרחיש הראו כי האשראי לדיור ולענף הבינוי והנדל"ן רגיש לזעזועים מקרו-כלכליים, והן הצביעו על השפעה משמעותית

על המערכת הבנקאית. בכך הן המחישו את חשיבותם של הצעדים שהפיקוח על הבנקים נקט בשנים האחרונות להגבלת המינוף של משקי הבית בגין האשראי לדיור ולהפחתת חשיפתם לעלייה בהחזרי המשכנתה בתרחיש שבו הריבית עולה במידה משמעותית. תוצאות התרחיש והתובנות ממנו שימשו גם בתהליכים שנועדו להעריך את נאותותם של יעדי ההון הפנימיים בבנקים השונים.

הפעילות שהבנקים מקיימים באמצעות שלוחותיהם בחו"ל ומול לקוחות זרים כרוכה בסיכונים. אלה נובעים בין היתר מכך שהסביבה החוקית והרגולטורית משתנה ממדינה למדינה, והם התעצמו בשנים האחרונות נוכח הגברת פעולות האכיפה שמדינות נוקטות כלפי מוסדות פיננסיים במטרה לאתר כספים חייבים במס של אזרחיהן. ממשלת ארצות הברית נמצאת בחזית הפעילות בתחום זה. במסגרת פעולותיה היא פתחה בחקירות פליליות כנגד שלושה בנקים ישראליים בחשד שהם סייעו לאזרחים אמריקאים להעלים כספים חייבים במס. בתום השנה הגיעו לסיומם הליכי החקירה נגד קבוצת "לאומי", בעקבות הסדרים שנחתמו עם שתי רשויות אמריקאיות וכללו גם קנס כספי ניכר. על רקע המגמות הללו קידם הפיקוח על הבנקים הוראות ופעולות שנועדו להבטיח כי הבנקים מנהלים בזירות את הסיכונים חוצי הגבולות, וכי הם ממלאים אחר הוראות ה-FATCA האמריקאיות. המערכת הבנקאית נדרשת להמשיך ולפעול להטמעת גישה מבוססת סיכון לזיהוי פעילות או לקוחות שעשויים לחשוף אותה לסיכון הנשקף מניצולה לרעה או מסיוע ללקוחותיה בביצוע עבירה, משום שלהתממשות הסיכון יש השלכות משמעותיות על פעילותה ועל תדמיתה.

הפיקוח על הבנקים המשיך לפעול השנה לשיפור מוכנותה של המערכת הבנקאית להתמודדות עם סיכונים הסייבר ועם מצבי חירום ומשבר. בתחום הגנת הסייבר הוא הרחיב את תהליך ההנחיה שהוא מקיים, בשיתוף הרשות הממלכתית לאבטחת מידע, ופרסם הוראת ניהול בנקאי תקין חדשה. בתחום ההיערכות למצבי חירום הוא המשיך לפעול כדי לקדם את מיגון האתרים הקריטיים בבנקים, וכן פרסם הנחיות בדבר מתן שירותים לציבור, על רקע "צוק איתן".

בשנים האחרונות ניתן דגש פיקוחי משמעותי להתקנת הוראות בתחום היחסים שבין הבנק ללקוח – הוראות שמחזקות את כוחו של הצרכן הבנקאי, מקדמות את התחרות וההגנות, ומפחיתות את עלויות הניהול של חשבונות בבנק. הפיקוח יישם את מרבית המלצותיו של הצוות הבין-משרדי לבחינת הגברת התחרות במערכת הבנקאית, הסדיר מתכונת אחידה לדיווח ללקוח על פעילותו בבנק ("תעודת זהות בנקאית"), השיק את מסלולי העמלות תוך החלת פיקוח על מחיר המסלול הבסיסי, ופרסם הוראות שמטרתן לפשט את תהליך ההעברה של חשבון מבנק לבנק, לרבות הסדרת האפשרות לפתוח חשבונות באמצעות האינטרנט. כמו כן נקבעה חובה לספק ללקוח מידע השוואתי על עמלות שלקוחות בעלי מאפייני פעילות דומים שילמו בגין פעילות בניירות ערך. הוראות אלו נועדו להסיר חסמי מעבר ולשמש מנוף להגברת כוחו של הצרכן הקמעונאי וכך להגברת התחרות. ניתנה תשומת לב פיקוחית למגזר העסקים הקטנים, ובמסגרת זו הורחבה קבוצת העסקים הקטנים הזכאים ליהנות מהתעריפים המוזלים הקבועים בתעריפונים הקמעונאיים של הבנקים, והוטלה על הבנקים חובה ליידע לקוחות אלו על זכאותם ועל דרכי מימושה. כמו כן ננקטו צעדים לקידום השקתו של כרטיס לחיוב מיידי (דביט), אמצעי תשלום שעם יתרונותיו נמנה חיסכון פוטנציאלי בעלויות לבתי העסק.

בתחום הטיפול בפניות הציבור ובתלונותיו ניתן מענה לפניות ותלונות בכתב ובטלפון, והותקנה הוראת ניהול בנקאי תקין חדשה שנועדה להבטיח כי הבנקים מעניקים לתלונות הציבור טיפול מקיף, הוגן ויעיל. על מנת להגביר את מודעותם לחשיבות הטיפול בתלונות לקוחותיהם, הפיקוח ערך השנה כנס לבעלי התפקידים במערכת הבנקאית שעוסקים בתחום זה. הפיקוח ממשיך לקדם צעדים בתחום היחסים בין הבנקים ללקוחותיהם, לרבות במקרים שבהם הלקוחות נקלעים לנסיבות שמקשות עליהם לעמוד בהתחייבותיהם לבנק. על פי תפיסתו של הפיקוח על הבנקים, קידום ההוגנות והתחרות יחזק את אמון הציבור במערכת הבנקאית וכתוצאה מכך גם את יציבותה.

הממשלה שקמה במאי 2015 כללה בקווי היסוד למדיניותה את הגברת התחרות במגזר הבנקאי, חברות הביטוח ובתי ההשקעות, במטרה להוזיל את השירותים שמקבל האזרח ולאפשר להעניק אשראי זול ונגיש יותר לעסקים הקטנים והבינוניים. הפיקוח על הבנקים תומך במטרות אלו, והוא פעל – וימשיך לפעול – כדי לקדם תחרות ובד בבד לשמור על חוסנה ויציבותה של המערכת הבנקאית, לטובת הציבור בכללותו.

דוד זקן

המפקח על הבנקים

תוכן העניינים

פרק א' ההתפתחויות במערכת הבנקאות	1
1. ההתפתחויות המקרו-כלכליות במשק הישראלי	4
א. המשק העולמי	4
ב. המשק הישראלי	5
2. מבנה מערכת הבנקאות בישראל	6
א. תיאור המערכת	6
ב. ריכוזיות המערכת והתחרות בה	11
3. ההתפתחויות העיקריות בפעילות המאזנית והחוץ-מאזנית	13
4. תיק האשראי וסיכון האשראי	19
א. ההתפתחויות המרכזיות בתיק האשראי הבנקאי לציבור	19
תיבה א'-1: ההלוואות לדיור שניתנו בין 2010 ל-2013 – ניתוח לפי עשירוני ההכנסה והמחוזות הגיאוגרפיים	31
ב. איכותו של תיק האשראי הבנקאי	38
ג. הריכוזיות בתיק האשראי	42
ד. סיכון מדינה	44
5. סיכון הנזילות	44
6. סיכוני השוק	48
א. סיכוני הריבית	48
ב. סיכוני בסיס ההצמדה	49
7. הלימות ההון	52
8. התוצאות העסקיות	57
א. הרווח והרווחיות	57
ב. היעילות התפעולית	69
תיבה א'-2: מגזרי הפעילות – היקפי הפעילות והתוצאות העסקיות	72
9. מבחני קיצון	81
א. כללי	81
ב. התרחישים	81
ג. המתודולוגיה וההנחות	84
ד. הממצאים	84
פרק ב' פעילות הפיקוח על הבנקים	87
1. חיזוק הלימות ההון והנזילות: באזל III	89
א. חיזוק הלימות ההון	89
ב. יחס המינוף	89
ג. יחס כיסוי הנזילות	89
2. זיהוי סיכונים, הערכתם וניטורם	90
א. המדיניות העסקית ותיאבון הסיכון	90

ב. ניהול הסיכונים	91
ג. האשראי לדיור	91
ד. האשראי הצרכני (האשראי לאנשים פרטיים שאינם לדיור).....	91
ה. האשראי המסחרי והעסקי	92
ו. סיכוני השוק והריבית	92
ז. איסור הלבנת הון ומימון טרור	92
ח. האיום הקיברנטי	93
ט. ההמשכיות העסקית	93
תיבה ב'-1: סיכונים שנובעים מפעילות חוצת גבולות (Cross Border)	94
3. חקיקה, הסדרה ורישוי	95
א. הטיפול בבנק בכשל	95
ב. המתווה לחיזוק הביקורת החיצונית בבנקים	95
ג. הוועדה לבחינת הסדרי חוב בישראל	96
ד. הוועדה לקידום השימוש במזומן	96
ה. איגוח בישראל	96
ו. גיבוש מתווה להחזקה במניות הבנקים באמצעות תעודת סל (בשיתוף רשות ניירות ערך)	96
ז. עידוד הקמתן של אגודות בנקאיות	97
תיבה ב'-2: סוגיות שכרוכות בהחלת ביטוח פיקדונות	97
4. הידוק הקשרים הבין-לאומיים	102
5. הפעילות להגברת התחרות ולהעמקת ההגינות במערכת הבנקאית	102
א. אסדרה בתחום יחסי בנק-לקוח	102
תיבה ב'-3: צעדים להגברת התחרות בתחום כרטיסי החיוב	105
ב. הטיפול בפניות הציבור ובתלונותיו	107
ג. הטיפול בהגבלת חשבונות ולקוחות	110
נספח א': לוח ההסדרה לשנת 2014	113
נספח ב': מבנה הפיקוח על הבנקים	119